

REDAKTÖR

JAN BERGSTEN
0920-26 30 56
E-post: kulturen@nsd.se

Minnes-
LUCKAN

DECEMBER
18

Jag? 72 år? I dag? Inte vore det så konstigt om Keith Richards inte kom ihåg. Rolling Stones-gitarristen har levtt hårt och är mannen som gett minnesluckorna ett ansikte. I tio år i rad toppade han tidningen New Musical Express lista över rockstjärnor som mest troligt skulle dö under det kommande året. När han halkade ner till nionde plats kände han sig slut som artist.

KULTUR

Matkultur: Konsten att tvätta bort mögel

Lilian Ryd är känd för sin dokumentation av kvinnans värld, som i *Kvinnor i väglöst land* eller den mera nutidsbetonade skildringen av förändringen, allt under den underfundiga titeln *Vi åt aldrig lunch*.

Det ligger ett brett fält mellan *Urfödans* egentliga tidevarv och minnen från före lunchen. Inte mindre än 39 kapitel behövs för att täcka in ämnet liksom även 350 boksidor. Visst kan kapitelrubrikerna vara smått kryptiska som "Matsmaken" eller "Mögel skrapade vi bort" liksom "Söndagsfrid och vardagslugn".

Ifråga om "Matsmaken" där man rent av kan fråga sig vad som avses. Förklaringen hämtas från dåtidens insamlingsteknik. Det var skillnad mellan fisk som kom från not och den som fångades med nät.

Det ni, där är det fråga om "finsmakeri" och då i hushåll som vi lätt betraktar som fattiga, ensidiga i sitt utbud eller eländiga i största allmänhet.

Vi har ytterligare några "stationer" om vi betraktar ämnet *Urfödan* i stort. En sådan är kapitlet om möglet, en annan ett kanske än mera makabert ämne, nämligen avsnittet "Dasset". Men, men, vem vågar sig vanligen på detta?

Att tvätta mögligt kött var tydligen helt möjligt. Likaså ansågs att om mask inte upptäcktes så skar man bort det gröna och åt resten som vanligt.

Även här får de äldre informanterna träda fram och berätta om en verklighet som vi inte riktigt förstår.

NY BOK

Lilian Ryd
Urfödan. Om självhushållets mat hos folk i Lappland
Ord & visor förlag

Varför inte nämna slutstationen "Dasset". Pojkar i sjuårsåldern fick med sin egen kniv tälja till trästickor för toalettbruk. Även detta med sticka tycker informanterna "var det bästa", då tydligen jämfört med senare tiders användning av begagnade postorderkataloger.

Återstår så kapitlet "Söndagsfrid och vardagslugn". Vi får läsa hur Jokkmokks spridda befolkning levde i ett självhushållets samhälle. Man hade mat och värme, kåtor eller stugor, liksom levde i stort sett väglöst och penninglöst. Man följde årstidernas rytm, hade tid att fira skymningsstunden innan den enkla lampan skulle tändas.

Allt framstår som en fridfull tillvaro – men var det så överlag? Nutida läsare har svårt att anamma budskapet i sin helhet.

Se bara på omslagsbilden som väl illustrerar en gångens tid. Maria Larsson har tagit upp ett kok potatis vid fjällgården Skájdde i väglöst land tio mil väster om Jokkmokk. I bakgrunden skymtar en höhässja liksom att vallen är slagen. Potatis och foder inför vinterns stallperiod var naturligtvis en resurs väl värd att förvalta. Men se på hennes värkbrutna kropp, hennes tandlösa mun, hennes självvuxna käpp för att ta sig fram hemma på tunet.

Kontrasten blir stor om vi nämner att Maria var mor-

MATSKÅL. Gerda Pavval Omma visar matskålen som hennes far Nils Petter Pavval alltid använde. Han tyckte om att äta ur träskålen även sedan de skaffat tallrikar. Foto: Lilian Ryd

KÖKSBESTYR. Elin Hjort sitter på skrubbstädet och grovkardar fårull, medan hennes mamma lagar mat vid järnspisen i Långnäs, Nederluleå socken. Foto: Adolf Hjort/Norrbottnens museum

mor till Johan Mäarak, den samisktalande och numera pensionerade kyrkoherden i Jokkmokk. Även han är en av berättarna i boken *Urfödan*. Även han blir ett

belägg för hur nära oss i tid som Marias tillvaro i själva verket är. Det är den närheten som blir den stora behållningen för mig när dokumentationen i finns till-

gänglig.

Kjell Lundholm
kulturen@nsd.se

Julen kom med kammarkören

När börjar egentligen julen? En retorisk fråga givetvis utan några exakta svar. Men en tydlig föräning om dess snara ankomst är i alla fall alla julkonserter som ordnas till publikens fromma.

Till de årliga höjdpunkterna bland dessa brukar Luleå Kammarkörs räknas. Så det är med skyhöga förväntningar som den vackra Örnässets kyrka inträdes för att låta koristerna och Monica Wasberg än en gång ta med publiken in i julmusikens speciella universum. Och de infrias verkligen. Med råge!

Kvällens program är en

MUSIK

Luleå kammarkör
Örnässets kyrka
Onsdag den 16 december

gottpåse fylld av delikata vokala julkarameller helt utan sockerchock eller magont. Här är det fritt fram att njuta av julgodis helt utan surt efter. Detta är en konsert där de individuella prestationerna är av underordnad betydelse. Det är kören som en helhet och vad fantastiskt Monica Wasberg lyckas frammana ur detta kollektiv som står i fokus. Det börjar som så många

gångar förr med Otto Olssons *Advent*. Monica Wasberg spelar orgel och Åsa Bäcklin dirigerar kören, vilket hon gör med den äran flera gånger under konsertens lopp.

Det varierade programmet bjuder på klassiker som *Gläns över sjö och strand*, *Jul, jul strålände jul* och *Det strålar en stjärna* blandat med samtida julkörlyrik från Eric Whitacre, Morten Lauridsen, Ola Gijelo och Bob Chilcott.

Andreas Söderberg har gjort ett underbart arrangemang av *Stilla natt*.

I två engelska carols får publiken vara med och sjunga vilket ytterligare höjer den fina stämning som råder i kyrkan. Att sjunga flera versioner av *Det är en ros utsprungen* på olika språk efter varandra är också ett lyckat drag.

Recensionens inledande fråga har i alla fall besvarats klart och tydligt, välklingande av Luleå Kammarkör och Monica Wasberg. Julen är här!

Johan E. Skoglund
kulturen@nsd.se

Nationalmuseum i norr

KONST. Nu är det klart: Nationalmuseum Norr invigs i Östersund våren 2018. Projektet, ett samarbete mellan Nationalmuseum och Jämtlands länsmuseum Jämtli, får den finansiering som behövs för att verksamheten ska bli verklighet.

Det innebär att Jämtli nu byggs ut och att en verksamhetsplanering kan påbörjas.

"Det är fantastiskt att vi tillsammans kan få skapa konstupplevelser i världsklass i Östersund, säger Henrik Zipsane, landsantikvarie och chef för Jämtli. (TT)